

UOT 32:93/94

VƏFA İSMAYILOVA

*Bakı Dövlət Universitetinin
“Diplomatiya və müasir integrasiya prosesləri” kafedrasının doktorantı
vafaismayilova@shahgroup.az*

AZƏRBAYCANIN ENERJİ RESURSLARI AVROPA DÖVLƏTLƏRİ İLƏ ƏLAQƏLƏRİNDƏ MÜHÜM FAKTOR KİMİ

DOI: <https://doi.org/10.36719/2708-065X/108/134-140>

Azərbaycanın enerji resursları Avropa ilə əlaqələrində strateji əhəmiyyət daşıyaraq, global enerji təhlükəsizliyində mühüm rol oynayır. Rusiya-Ukrayna müharibəsi nəticəsində Avropanın enerji asılılığı məsələləri yenidən gündəmə gəldi və Azərbaycan etibarlı tərəfdaş kimi ön plana çıxdı. Xüsusilə Cənub Qaz Dəhlizi, TAP və TANAP layihələri Avropanın enerji təchizatını şaxələndirərək, Rusiyadan enerji asılılığını əhəmiyyətli dərəcədə azaltmağa xidmət edir. 2023-cü ildə SOCAR-ın “Equinor” şirkətindən iştirak paylarını alması və Aİ ilə qaz təchizatının artırılması üzrə memorandum bu əməkdaşlığın strateji və uzunmüddətli perspektivlərini daha da gücləndirdi. Azərbaycanın enerji siyasəti təkcə iqtisadi deyil, həm də diplomatik alət kimi çıxış edərək, Avropa ilə siyasi-iqtisadi əlaqələri möhkəmləndirir. Rusiya maneələr yaratmağa çalışsa da, Azərbaycanın artan rolu Avropanın enerji təhlükəsizliyinə töhfə verir və beynəlxalq bazarda yeni tarazlıqlar yaradır. Beləliklə, Azərbaycanın zəngin enerji resursları və strateji layihələri Avropa ilə əlaqələrində həm regional, həm də global səviyyədə dərin təsir göstərir. Bu resurslar təkcə enerji təminatını diversifikasiya etmir, həm də Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzunu artıraraq, daha çevik və davamlı əməkdaşlıq perspektivləri yaradır.

Açar sözlər: Azərbaycan, enerji resursları, Avropa, enerji siyasəti, Rusiya-Ukrayna münaqişəsi.

Giriş. Azərbaycanın enerji resursları regionda və dünyada geosiyasi və iqtisadi əhəmiyyətini artıraraq beynəlxalq münasibətlərin mühüm tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Xüsusilə, Rusiya-Ukrayna müharibəsi nəticəsində Avropada enerji təhlükəsizliyi məsələlərinin daha da aktuallaşması, Azərbaycanın enerji təchizatında strateji tərəfdaş kimi rolunu gücləndirmişdir. Avropa İttifaqı ilə Azərbaycanın əməkdaşlığı, xüsusilə Cənub Qaz Dəhlizi, TAP və TANAP kimi layihələr vasitəsilə daha da intensivləşmiş və bu əməkdaşlıq global enerji bazarındakı tarazlığın formalaşmasında mühüm təsir göstərmişdir. Bu baxımdan, Azərbaycanın enerji siyasəti yalnız iqtisadi deyil, həm də diplomatik aspektdən böyük aktuallıq kəsb edir. Bu baxımdan, tədqiqatın əsas məqsədi Azərbaycanın enerji resurslarının Avropa dövlətləri ilə münasibətlərində necə strateji bir faktor kimi çıxış etdiyini analiz etməkdir. Mövzu həm Avropa enerji təhlükəsizliyinə töhfəsi baxımından, həm də Azərbaycanın beynəlxalq arenada artan rolunu izah etmək baxımından nəzərəcarpacaq elmi dəyərə malikdir. Ədəbiyyata töhfə olaraq, bu tədqiqat enerji siyasətinin Azərbaycan-Avropa əlaqələrində oynadığı çoxşaxəli rolu daha dərin şəkildə anlamağa imkan yaradır və enerji resurslarının beynəlxalq münasibətlərdəki roluna dair mövcud müzakirələri zənginləşdirir.

Araşdırmada əsasən analitik və müqayisəli tədqiqat metodlarından istifadə edilmişdir. Tədqiqatda enerji layihələrinin statistik göstəriciləri, Avropa İttifaqı ilə Azərbaycanın əməkdaşlıq çərçivələri və bu layihələrin siyasi təsirləri analiz olunmuşdur. Tədqiqatın əsas sualı belədir: Azərbaycanın enerji resursları Avropa dövlətləri ilə münasibətlərinin dərinləşməsinə necə təsir göstərir və bu, beynəlxalq enerji təhlükəsizliyində hansı rol oynayır? Bu suala cavab tapmaq üçün tədqiqatda genişhəcmli ədəbiyyat və rəsmi mənbələrdən istifadə edilmişdir.

Avropa ölkələrinin enerji ehtiyacının formalaşması xüsusiyyətləri. 2014-cü ildə Rusiyanın Ukraynaya müdaxiləsi tarixi, geosiyasi və daxili amillərin mürəkkəb qarşılıqlı təsirinin nəticəsi idi. Bu hadisə Rusiyanın Qərblə münasibətlərində yeni mərhələyə yol açdı və həm regional, həm də global təhlükəsizliyə ciddi təsir göstərdi. Xüsusilə Rusiyanın Krımda atdığı addımlara qarşı Qərbin sərt iqtisadi sanksiyaları diqqət çəkir. Enerji, maliyyə və müdafiə sektorlarını hədəfə alan bu sanksiyalar Moskvanın Ukrayna siyasətini dəyişdirmək üçün təzyiq vasitəsi kimi istifadə edildi. Eyni zamanda,

münaqişənin dayandırılması üçün müxtəlif təşəbbüslər irəli sürüldü, o cümlədən 2014-cü ilin sentyabrında və 2015-ci ilin fevralında imzalanan Minsk Protokolları sülhün bərqərar olması üçün çərçivə yaratmağı hədəfləyirdi. Bu böhran NATO-Rusiya münasibətlərinə də dərin təsir göstərdi. NATO Rusiya ilə əməkdaşlığını dayandıraraq Şərqi Avropada hərbi mövcudluğunu gücləndirdi və üzv dövlətlərinin təhlükəsizliyini təmin etməyə çalışdı. Bu çərçivədə, 2017-ci ildə Çernoqoriyanın NATO-ya üzv olması alyansın strateji prioritetlərini nümayiş etdirdi. Rusiya isə NATO-nun bu addımlarını öz təhlükəsizliyinə təhdid kimi qiymətləndirdi. NATO ilə əlaqələr gərginləşdikcə, regiondakı hərbi və siyasi dinamika daha da mürəkkəbləşdi. Eyni zamanda, Avropa İttifaqı (Aİ) Rusiyaya qarşı sanksiyalar tətbiq etdi və ümumi siyasətini “seçici iştirak” prinsipi üzərində qurdu. Bu yanaşma Aİ-nin bəzi məsələlərdə, məsələn, İranın nüvə razılaşması kimi mövzularda Rusiya ilə dialoqu davam etdirməsinə imkan yaratsa da, tərəflər arasında əsasən gərgin münasibətlər hökm sürürdü. Beləliklə, Ukrayna böhranı yalnız regional deyil, həm də beynəlxalq səviyyədə strateji və siyasi əlaqələrdə dərin izlər buraxdı [7, s.391-392].

Rusiya uzun müddət Avropanın əsas enerji təchizatçılarından biri kimi çıxış edərək təbii qaz, neft və kömür tədarükündə mühüm rol oynamışdır. 2021-ci ildə Avropa İttifaqının təbii qaz tələbatının təxminən 40%-i, neftin 27%-i və kömürün 46%-i Rusiyadan təmin olunmuşdur ki, bu da qitənin enerji təminatında Rusiyadan ciddi asılılığını nümayiş etdirir [3]. Lakin Rusiya-Ukrayna müharibəsi ilə Avropanın enerji bazarlarında ciddi sarsıntılar baş vermişdir. Rusiya qaz tədarükünü məhdudlaşdırdığı üçün enerji qiymətləri kəskin artmışdır; məsələn, 2022-ci ilin yayında təbii qazın qiyməti əvvəlki illə müqayisədə üç dəfə yüksəlmişdir. Eyni zamanda, neft və elektrik enerjisinin qiymətləri də nəzərəcarpacaq dərəcədə bahalaşmışdır [3].

Enerji böhranı Avropa ölkələrini Rusiyadan asılılığı azaltmaq və alternativ enerji mənbələrinə yönəlmək məcburiyyətində qoymuşdur. 2022-ci ildə Avropa Komissiyası “REPowerEU” strategiyasını qəbul etmişdir ki, bu plan çərçivəsində 2030-cu ilə qədər təbii qaz idxalının 155 milyard kubmetrdən 100 milyard kubmetrə endirilməsi və yenilənə bilən enerji mənbələrinin istifadəsinin artırılması hədəflənmişdir. Bunun nəticəsində günəş, külək və digər alternativ enerji mənbələrinin payı 2022-ci ilin sonuna Aİ-nin ümumi enerji istehlakında 37%-ə çatmışdır [9]. Eyni zamanda, enerji səmərəliliyini artırmaq üçün müxtəlif təşəbbüslər həyata keçirilmiş, məsələn, Almaniya bu sahəyə 2 milyard avrodan çox sərmayə qoymuşdur [6].

Rusiya-Ukrayna müharibəsi yalnız enerji bazarlarında deyil, həm də siyasi və iqtisadi münasibətlərdə dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. Rusiya təbii qazı Avropa ölkələrinə qarşı təzyiq vasitəsi kimi istifadə etmiş, nəticədə Aİ Rusiyaya qarşı sərt sanksiyalar tətbiq etmişdir. Eyni zamanda, enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məqsədilə Avropa ölkələri arasında əməkdaşlıq və dialoq gücləndirilmişdir. Bu proses Avropanın enerji müstəqilliyi istiqamətində yeni addımlar atmasına və global enerji bazarında yeni tarazlıqların formalaşmasına təkan vermişdir.

Azərbaycan enerji resursları Avropanın enerji böhranına qarşı alternativ həll yolu kimi. 2023-cü ildə SOCAR, Norveçin "Equinor" şirkətinin “Azəri-Çıraq-Günəşli” (AÇG), “Qarabağ” yataqları və Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) boru kəməri layihələrindəki iştirak paylarını satın aldı və bu məqsədlə müvafiq sənədlər imzalandı. Əvvəllər “Equinor” AÇG-də 7,27 %, BTC-də 8,71 % və “Qarabağ” yatağında 50 % paya sahib idi, SOCAR isə müvafiq olaraq AÇG-də 25 %, BTC-də 25 % və “Qarabağ” yatağında 50 % paya malik idi. Bu satınalma ilə SOCAR, AÇG-də ümumi iştirak payını 25 %-də saxlasa da, BTC-dəki payını üçdə birdən çox çıxardı. Bununla yanaşı, “Equinor” enerji aktivlərini satmasına baxmayaraq, SOCAR ilə dekarbonizasiya və bərpa olunan enerji sahələrində əməkdaşlıq üçün Anlaşma Memorandumu imzaladı [10].

2023-cü ilin mühüm nailiyyətlərindən biri “Qərbi Azəri” platformasında bir milyardıncı barel neftin hasil edilməsidir. Şirkətin Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə regionu üzrə hasilat vitse-prezidenti Elxan Məmmədov bunun AÇG yataqlarında bir milyard barel sərhədini keçən ikinci platforma olduğunu və artıq ikinci milyard barelə doğru irəlilədiyini vurğulamışdır. Bu mərhələni ilk dəfə keçən platforma isə 2021-ci ilin iyul ayında bu nailiyyətə çatan “Mərkəzi Azəri” olmuşdur. “Qərbi Azəri,” AÇG yatağında Xəzər dənizində fəaliyyət göstərən yeddi hasilat platformasından biridir və 1997-ci ildən bu yana çıxarılan 4,3 milyard barel neftə mühüm töhfə vermişdir [10].

Azərbaycan ilə Avropa İttifaqı və Balkan ölkələri arasındakı əlaqələr son dövrlərdə nəzərəcarpa-caq dərəcədə güclənmişdir. Azərbaycanın Avropaya integrasiyasına təkan verən əsas mexanizmlərdən biri Avropa Qonşuluq Siyasəti, Şərq Tərəfdaşlığı Proqramı və Cənub Qaz Dəhlizidir. Bu çərçivədə Avropa İttifaqı uzun müddət sonra ümumi enerji siyasəti sahəsində əhəmiyyətli irəliləyiş əldə etmişdir. TAP və TANAP layihələri Avropanın müxtəlif bölgələrini enerji ilə təmin etməklə, enerji tədarükündə müxtəlifliyi artırır və tək mənbədən asılılığı azaldaraq qitənin enerji təhlükəsizliyinin möhkəmləndirilməsində mühüm rol oynayır [1].

Digər tərəfdən, Rusiya maneələr yaratmaqla Aİ-nin yeni mənbələrdən təbii qaz almasına mane olmağa çalışır. Bu maneələr geosiyasi sferada hadisələrin gedişindən asılı olaraq dəyişir. Bu məqamda Azərbaycan əsas ölkə rolunu oynayır və Qara dəniz ölkələrinin enerji resurslarının müxtəlifliyinin artırılmasında böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan, Rusiya ilk mərhələdə mənfi şərtləri ilə Cənub Qaz Dəhlizinin reputasiyasına xələl gətirməyə çalışır. Eyni zamanda, Azərbaycan və Türkmənistanın enerji ixracı infrastrukturunun əsasını təşkil edəcək Transxəzər boru kəməri Rusiyanın maraqlarına ziddir. Rusiyanın növbəti addımları irimiqyaslı geosiyasi manevrlərlə layihənin hər hansı inkişafının qarşısını ala bilər. Lakin Azərbaycanın Cənubi Qafqazda əhəmiyyətinin artması və 2020-ci ildə TAP kəməri ilə ilk təbii qazın nəqlinə başlaması rusları çətin vəziyyətə salıb.

2016-cı il mayın 17-də Yunanıstanın Saloniki şəhərində TAP boru kəmərinin təməli qoyulmuşdur. TAP-ın istismara verilməsindən sonra Bolqarıstanın qaz tələbatının 33%-i, Yunanıstanın 20%-i və İtaliyanın 10,5%-i bu boru kəməri vasitəsilə təmin edilir. Cənub Qaz Dəhlizinin bir hissəsi olan TAP, Avropanın enerji təhlükəsizliyini artırmaq və Rusiyadan enerji asılılığını azaltmaq məqsədilə həyata keçirilmişdir. Layihənin üç əsas investoru BP İtaliyanın SNAM şirkəti və SOCAR-dır, hər biri 20% paya malikdir. ABŞ-ın Avropada enerji təhlükəsizliyi üzrə xüsusi səfiri Riçard Morninqstar Azərbaycanın ehtiyatları ilə yanaşı, regionda əlavə mənbələrin mövcud olduğunu və “Türkmənistandan qaz idxal etmək hələ də mümkündür” deyər vurğulamışdır [5].

Cənub Qaz Dəhlizi Avropa İttifaqı üçün strateji əhəmiyyətə malik olsa da, Rusiya üçün ciddi narahatlıq mənbəyidir. Məsələn, Qərbin dəstəklədiyi Nabukko layihəsinin gündəmdə olduğu dövrdə, Rusiya Qara dəniz vasitəsilə Bolqarıstana qaz nəql etməyi hədəfləyən “Cənub axını” boru kəməri layihəsini irəli sürdü. Lakin bu layihə Avropa İttifaqının rəqabət qaydalarına uyğun gəlmədiyi üçün həyata keçirilmədi. Daha sonra “Türk axını” adı ilə yeni bir boru kəməri layihəsi təklif olunsada, bu təşəbbüs də uğursuz oldu. Rusiya, onun iştirakı olmadan həyata keçirilən qaz nəqli layihələrinə qarşı skeptik mövqedə qalır. Nəhayət, 2020-ci ilin oktyabrında Yunanıstan-Türkiyə sərhədindən başlayaraq İtaliyanın cənubunda yerləşən qəbul terminalına qədər uzanan TAP boru kəməri tamamlandı və 15 noyabr 2020-ci ildə Cənub Qaz Dəhlizinin son mərhələsi olaraq kommersiya qaz nəqlinə başlandı [8].

Üstəlik, TAP-ın işə düşməsindən il yarım sonra başlayan Rusiya-Ukrayna müharibəsi Qara dəniz regionunda enerji ticarəti və nəqli üçün mühüm tranzit marşrutuna təsir göstərir. Xüsusilə, Azərbaycan kimi enerji istehsal edən və ixrac edən ölkələr Qara dənizdən keçən enerji nəqli marşrutlarının təhlükəsizliyindən asılıdır. Avropa İttifaqının Rusiyaya qarşı tətbiq etdiyi sanksiyalar bölgədəki enerji balanslarına və ticarət əlaqələrinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir. Avropa İttifaqı Rusiyanın enerji resurslarından asılılığını azaltmaq və Rusiyanın siyasətinə qarşı tarazlıq yaratmaq üçün sanksiyalar tətbiq edir. Bu sanksiyalar Avropanın enerji təchizatının təhlükəsizliyini təmin etmək səylərinin bir hissəsi kimi qiymətləndirilir. Rusiyaya qarşı tətbiq edilən sanksiyalar Avropanın alternativ enerji mənbələrinə ehtiyacını artırır. Ona görə də Avropa İttifaqının Rusiyaya qarşı sanksiyaları nəticəsində Azərbaycanın enerji ixracı və ticarət potensialı artıb. Avropa Rusiyadan enerji asılılığını azaltmaq üçün Azərbaycan kimi alternativ enerji mənbələrinə müraciət edir.

Avropa İttifaqı (Aİ) Azərbaycanla təbii qaz idxalını artırmaq məqsədilə 2027-ci ilə qədər illik idxal həcmi iki dəfə artırmağı nəzərdə tutan bir anlaşma memorandumu imzalamışdır. Memorandum çərçivəsində Aİ, Azərbaycan qazının idxalını 20 milyard kubmetrə çatdırmağı hədəfləyir. Hazırda Trans-Adriatik Boru Kəməri ilə ildə 8 milyard kubmetr qaz nəql edən Azərbaycan, bu həcmi 2027-ci ilə qədər iki dəfədən çox artırıcaq. Bu təşəbbüs Avropanın təchizat təhlükəsizliyinin gücləndirilməsinə mühüm töhfə verərək, Rusiya qazının tədarükündəki mümkün fasilələri kompensasiya etməyi nəzərdə tutur [2]. Bu anlaşma Avropanın şəkil 1-də göstərilmiş enerji tədarüku hədəfləri ilə uyğunluq təşkil edir.

Şəkil 1. Avropanın enerji tədarükü strategiyası

Aİ üçün enerji təchizatının şaxələndirilməsi prioritet məsələ olaraq qalır. Rusiyanın enerji təchizatını siyasi alət kimi istifadə etməsi fonunda, Aİ Azərbaycanı etibarlı və uzunmüddətli bir enerji tərəfdaşı kimi qəbul edir. 2020-ci ildən fəaliyyət göstərən Cənub Qaz Dəhlizi bu əməkdaşlığın əsas platformasıdır. Avropa liderləri Rusiya neft idxalını tədricən dayandırmağa qərar versələr də, 2021-ci ildə Aİ ehtiyaclarının 40%-ni təmin etmiş Rusiya qazına tam qadağa qoya bilməmişdir. Bu baxımdan, Azərbaycanın qaz təchizatı Aİ üçün strateji əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycan Rusiya-Ukrayna münaqişəsindən sonra çətin vəziyyətə düşmüş Qazaxıstana da yardım əlini uzatdı. Qazaxıstanın magistral neft kəməri üzrə milli operatoru olan "Kaztransoil" şirkəti Aktau limanından Bakı limanı istiqamətində "Tengiz" yatağından çıxarılan neftin ixracına başlamışdır. 2023-cü il yanvar-noyabr aylarında neft tədarükü 1 milyon 238 min tona çatmışdır. Aktau limanından Qazaxıstan neftinin ixracı 3 milyon 62 min ton təşkil etmişdir ki, bu da 2022-ci ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 1 milyon 14 min ton və ya 50 % artım deməkdir. Qeyd etmək lazımdır ki, 2022-ci ildə Qazaxıstan Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev Transxəzər dəhlizi ilə neft nəqlinin artırılması barədə göstəriş vermişdir. Bu göstərişə uyğun olaraq, "KazMunayQaz" və SOCAR arasında "Tengiz" yatağından hasil edilən neftin Bakı-Tbilisi-Ceyhan kəməri vasitəsilə ildə 1,5 milyon ton nəqlini nəzərdə tutan saziş imzalanmışdır [10].

Enerji siyasəti Azərbaycan Respublikasının Avropa dövlətləri ilə münasibətlərində mühüm üstünlük kimi. II Qarabağ müharibəsindən sonra Azərbaycan ilə Avropa dövlətləri arasında enerji sahəsindəki əməkdaşlıq yeni bir mərhələyə qədəm qoymuşdur. Azərbaycanın zəngin təbii qaz ehtiyatları və mövcud boru kəməri infrastrukturunu Avropa üçün strateji əhəmiyyət kəsb edir. Müharibədən sonra yaranmış geosiyasi reallıqlar Azərbaycanın enerji resurslarından daha effektiv istifadə etməsinə və regional əməkdaşlıq imkanlarını genişləndirməsinə şərait yaratdı. Xüsusilə, Cənub Qaz Dəhlizinin tam istismara verilməsi Avropa dövlətlərinin enerji təhlükəsizliyini gücləndirməklə yanaşı, Azərbaycanın Avropanın etibarlı enerji tərəfdaşı kimi mövqeyini möhkəmləndirdi. Avropa İttifaqı ilə imzalanan yeni enerji memorandumu və qaz təchizatının artırılması planları bu əməkdaşlığın uzunmüddətli perspektivlərə malik olduğunu göstərir.

II Qarabağ müharibəsindən sonra Azərbaycanın artan regional təsiri və enerji resurslarından səmərəli istifadəsi Avropa ilə əlaqələrin daha da intensivləşməsinə imkan yaratmışdır. Rusiya-Ukrayna müharibəsi fonunda Avropa dövlətləri enerji mənbələrini şaxələndirmək üçün alternativ tədarükçülərə yönəlmişdir ki, bu kontekstdə Azərbaycan etibarlı tərəfdaş kimi ön plana çıxmışdır. TAP və TANAP kimi layihələr Avropanın enerji təminatında strateji mövqe tutmuşdur. Azərbaycanın qaz təchizatı

Rusiyadan enerji asılılığını azaltmaqla yanaşı, enerji təhlükəsizliyinin gücləndirilməsi istiqamətində Aİ-yə mühüm dəstək verir. Bununla yanaşı, Azərbaycan enerji resursları vasitəsilə yalnız iqtisadi fayda təmin etmir, həm də siyasi dialoq və əməkdaşlıq üçün əlverişli zəmin yaradır [4].

Enerji resursları Azərbaycanın xarici siyasətində əsas vasitələrdən biri olaraq, müharibədən sonrakı dövrdə ölkənin beynəlxalq arenadakı mövqeyini daha da gücləndirmişdir. Azərbaycanın təbii qaz tədarükündəki artımı və enerji bazarındakı strateji rolu, təkcə Avropa ilə iqtisadi əlaqələri dərinləşdirmir, həm də siyasi müttəfiqlik üçün yeni imkanlar yaradır. Xüsusilə, enerji resurslarının Avropa ölkələrinə təhlükəsiz və dayanıqlı tədarükü Azərbaycanın Avropa İttifaqı ilə münasibətlərini daha da inkişaf etdirmişdir. Bu dövrdə Azərbaycan həm də "yaşıl enerji" layihələrinə maraq göstərərək, Avropa ilə enerji əməkdaşlığını daha geniş miqyasda davam etdirməyi hədəfləyir. Beləliklə, II Qarabağ müharibəsindən sonra enerji resursları Azərbaycanın beynəlxalq mövqeyini gücləndirmək üçün mühüm vasitəyə çevrilmişdir.

Nəticə. Beləliklə, tədqiqatımızın nəticəsi olaraq deyə bilərik ki, Rusiya-Ukrayna müharibəsi Avropanın enerji təhlükəsizliyini təhdid edərək, bu məsələnin strateji əhəmiyyətini yenidən gündəmə gətirmişdir. Münaqişə nəticəsində Avropa ölkələri enerji siyasətlərini dəyişdirmək, təchizat şaxələndirilməsinə üstünlük vermək və yenilənə bilən enerji mənbələrinə daha çox sərmayə yatırmaq məcburiyyətində qalmışdır. Bu proses uzunmüddətli perspektivdə Avropanın enerji müstəqilliyini artırmağa və global enerji bazarındakı tarazlığın bərqərar olunmasına yönəlmiş strateji bir addım kimi qiymətləndirilir. Mövcud vəziyyət Avropanın daha çevik və davamlı enerji strategiyaları tətbiq etmək zərurətini ön plana çıxarmışdır. Bu kontekstdə, Azərbaycan Avropanın enerji təhlükəsizliyində mühüm rol oynayaraq, strateji tərəfdaş kimi mövqeyini daha da gücləndirmişdir. Azərbaycanın zəngin enerji resursları və Cənub Qaz Dəhlizi, TAP və TANAP layihələri vasitəsilə təbii qazı Qərbə təhlükəsiz şəkildə nəql edilməsi Avropanın Rusiya enerjisindən asılılığını əhəmiyyətli dərəcədə azaltmağa xidmət edir. Bununla yanaşı, Azərbaycanın enerji siyasəti yalnız tədarükçü kimi deyil, həm də global enerji bazarında tarazlıq yaratmaq və Avropa ilə siyasi-iqtisadi əməkdaşlığı gücləndirmək üçün bir vasitə kimi çıxış edir.

Azərbaycanın enerji siyasəti onun beynəlxalq nüfuzunu artırmaqla yanaşı, "yaşıl enerji" sektoruna yönəlməklə daha da genişləndirilməlidir. Dünya miqyasında enerji resurslarından istifadənin ekoloji nəticələrinə artan diqqət Azərbaycanın gələcəkdə bərpa olunan enerji mənbələrinə üstünlük verməsini zəruri edir. Xüsusilə, Kəlbəcər və Laçın kimi regionların su və külək enerjisi potensialı Avropaya əlavə təbii resurslar təklif edə bilər və bu sahədə əməkdaşlıq üçün yeni imkanlar yarada bilər. Eyni zamanda, Azərbaycan enerji resurslarının tədarükündə yalnız iqtisadi deyil, həm də diplomatik alət kimi hərəkət edə bilər. Avropanın enerji tələbatının ödənilməsi ilə yanaşı, enerji siyasəti vasitəsilə regional münaqişələrin həllində də daha fəal rol oynamaq mümkündür. Bu, Azərbaycanın həm regionda, həm də global miqyasda daha güclü mövqeyə sahib olmasına töhfə verəcək və Avropa ilə daha dərin strateji əməkdaşlıq perspektivlərini gücləndirəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Amerikanın Səsi Bakı Bürosu. TAP layihəsi: Avropanın enerji təhlükəsizliyinə təsirlər. URL: <https://www.amerikaninsesi.org/a/tap-layihesi/3345986.html> [10.02.2025].
2. EU signs deal to double gas imports from Azerbaijan by 2027. euractiv. URL: <https://www.euractiv.com/section/energy/news/eu-signs-deal-to-double-gas-imports-from-azerbaijan-by-2027/> [10.02.2025].
3. Fuelling change: Europe's battle against Russian fossil fuels. URL: <https://shorturl.at/G8ZyG> [10.02.2025].
4. Jahangirli, J. and Jabarov, J. The Significance of Zangezur Corridor for Global Powers in The Complex Geopolitical Conjuncture. "Beynəlxalq nəqliyyat-logistika dəhlizləri: Zəngilandan inkişaf impulsları" III Beynəlxalq elmi-praktiki konfrans. Bakı. 2024. s.383-392.
5. Kaya, N.E. Turkey to benefit from many gas supplies and best prices, Anadolu Haber Ajansı, 05.03.2019. URL: <https://www.aa.com.tr/en/economy/turkey-to-benefit-from-many-gas-supplies-best-prices-/1409431> [10.02.2025].

6. McGovan, J. Germany sets binding 2030 target for energy consumption reduction. URL: <https://www.cleanenergywire.org/news/germany-sets-binding-2030-target-energy-consumption-reduction> [10.02.2025].
- 7 Stent, A. Putin's World: Russia Against the West and with the Rest. New York: Twelve Press, 2019. 448 pages.
- 8 TAP layihəsi işə düşdü. Beynəlxalq Münasibətlərin Təhlili Mərkəzi. URL: <https://aircenter.az/az/single/tap-layihesi-ise-dusdu-521> [10.02.2025].
- 9 WWF. REPowerEU: A good plan marred by a few really bad ideas. URL: <https://www.wwf.eu/?6622916/REPowerEU-A-good-plan-marred-by-a-few-really-bad-ideas> [10.02.2025].
10. Zeynallı, O. Azərbaycan enerji politikaları petrol və petrol dışı sektor ekonomik analiz. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2023. 146 s.

ВАФА ИСМАЙЛОВА

*Докторант кафедры «Дипломатия и
современные интеграционные процессы»
Бакинского государственного университета*

ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ АЗЕРБАЙДЖАНА КАК ВАЖНЫЙ ФАКТОР В ОТНОШЕНИЯХ С ЕВРОПЕЙСКИМИ ГОСУДАРСТВАМИ

Энергетические ресурсы Азербайджана имеют стратегическое значение в его отношениях с Европой, играя важную роль в глобальной энергетической безопасности. В результате войны России и Украины вопросы энергетической зависимости Европы вновь оказались в центре внимания, и Азербайджан выступил надежным партнером. В частности, проекты Южного газового коридора, TAP и TANAP способствуют диверсификации поставок энергии в Европу, значительно снижая зависимость от российского газа. Покупка SOCAR долей компании «Equinor» в 2023 году и меморандум с ЕС об увеличении поставок газа укрепили стратегические и долгосрочные перспективы этого сотрудничества. Энергетическая политика Азербайджана выступает не только экономическим, но и дипломатическим инструментом, укрепляющим политико-экономические связи с Европой. Несмотря на препятствия со стороны России, растущая роль Азербайджана способствует энергетической безопасности Европы и созданию новых балансов на международных рынках. Таким образом, богатые энергетические ресурсы и стратегические проекты Азербайджана оказывают глубокое влияние на его отношения с Европой как на региональном, так и на глобальном уровнях. Эти ресурсы не только способствуют диверсификации поставок энергии, но и повышают международный авторитет Азербайджана, создавая более гибкие и устойчивые перспективы сотрудничества.

Ключевые слова: Азербайджан, энергетические ресурсы, Европа, энергетическая политика, российско-украинский конфликт.

VAFA ISMAYILOVA

*PhD candidate of the Department of Diplomacy
and Modern Integration Processes of Baku State University*

AZERBAIJAN'S ENERGY RESOURCES AS A KEY FACTOR IN RELATIONS WITH EUROPEAN STATES

Azerbaijan's energy resources hold strategic importance in its relations with Europe, playing a crucial role in global energy security. The Russia-Ukraine war brought Europe's energy dependency issues back into focus, positioning Azerbaijan as a reliable partner. In particular, the Southern Gas Corridor, TAP, and TANAP projects diversify Europe's energy supplies, significantly reducing depen-

dence on Russian gas. SOCAR's acquisition of Equinor's shares in 2023 and the memorandum with the EU on increasing gas supply further strengthened the strategic and long-term prospects of this cooperation. Azerbaijan's energy policy serves not only as an economic tool but also as a diplomatic instrument, enhancing political and economic ties with Europe. Despite Russia's attempts to create obstacles, Azerbaijan's growing role contributes to Europe's energy security and fosters new balances in international markets. Thus, Azerbaijan's abundant energy resources and strategic projects have a profound impact on its relations with Europe at both regional and global levels. These resources not only enable energy diversification but also enhance Azerbaijan's international standing, paving the way for more flexible and sustainable cooperation prospects.

Keywords: Azerbaijan, energy resources, Europe, energy policy, Russia-Ukraine conflict.

Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 10 fevral 2025-ci il.

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 04 mart 2025-ci il.

Rəyçilər: t.ü.f.d. Kərəm Məmmədov, t.e.d. Qabil Əliyev.
